

Forum Młodych Politologów PL-RU

Debata: **Rosja wobec wyzwań współczesności**

16 października 2012

Natalia Zubarewicz

Rosja wobec wyzwań współczesności

tezy

I

Specyfika gospodarcza – gospodarka korupcyjna oparta na redystrybucji dochodów sektora naftowo-gazowego, słaby popyt na innowacje, niska aktywność inwestycyjna (w 2011 roku inwestycje były o 4 procent niższe niż przed kryzysem), wyraźne spowolnienie wzrostu dochodów ludności (o 6 procent w latach 2008–2011).

II

Specyfika polityczna – kończy się dawna umowa społeczna: lojalność wobec reżimu i bierność polityczna w zamian za wzrost dochodów ludności i biznesu. W czasie kryzysu wzrosły zobowiązania społeczne państwa, a dochody nie są wystarczające, by dalej wspierać elektorat przywiązany do modelu paternalistycznego (emeryci, pracownicy sfery budżetowej). Trwa reforma sfery budżetowej, ale nieefektywne państwo w pierwszej kolejności redukuje liczbę szpitali i szkół oraz bezpłatnych usług. Prowadzi to do wzrostu napięć społecznych.

III

Specyfika geograficzna – maksymalna koncentracja zasobów modernizacyjnych oraz klasy średniej w Moskwie. Jest to skutek nie tylko istnienia dużej aglomeracji miejskiej, ale nadmiernej centralizacji zarządzania państwem i dużym biznesem oraz dochodów budżetu miejskiego Moskwy. W dodatku w Moskwie żyje bardzo duża grupa ludności zależnej od redystrybucji dochodów państwa (emeryci, pracownicy sfery budżetowej), a także od biurokracji. Nowocześnie myśląca ludność stanowi mniejszość – jej protest jest skierowany przeciwko władzy, która nie respektuje praw obywateli.

Inne duże miasta mają znacznie mniej zasobów umożliwiających rozwój, a klasa średnia jest w nich niewielka. W efekcie proces dyfuzji nowoczesnego stylu życia i nowoczesnych wartości (z Moskwy do innych dużych miast, a następnie do średnich, małych miast oraz na peryferia – obszary wiejskie) przebiega bardzo powoli.

Dla mieszkańców miast średniej wielkości, szczególnie w ośrodkach przemysłowych, najważniejsze jest utrzymanie zatrudnienia i zarobków. W systemie wartości dominuje sowiecki paternalizm, który nasilił się w czasie kryzysu 2009 roku. Jednocześnie rośnie niezadowolenie z sytuacji społeczno-gospodarczej. Trudno to jednak połączyć z protestem mieszkańców największych miast, gdyż mają one odmienne przyczyny.

Peryferia (małe miasta, wsie) są poza polityką, kapitał ludzki ulega degradacji, wartości patriarchalne umacniają się, podobnie gospodarka naturalna. Jest to część rosyjskiego społeczeństwa, która najłatwiej poddaje się manipulacji.

IV

Odgórna modernizacja polityczna jest mało prawdopodobna. Aby taki scenariusz był możliwy, aktywna mniejszość (mieszkańcy dużych miast protestujący przeciwko tradycjonalistycznemu państwu) powinna otrzymać wsparcie części elit oraz pozostające w ich rękach „środki wpływu”. Jednak na razie wśród elit nie doszło do rozłamu – władza kontroluje sytuację, choć należy zaznaczyć, że w przypadku nasilenia się niewydolności reżimu rozłam elit jest możliwy.

V

Droga ewolucyjna – poprzez decentralizację rządu i systemu budżetowego, przekazanie prerogatyw i wpływów podatkowych z centrum do regionów, a z regionów do władz szczebla lokalnego. W takim przypadku korzyści odnoszą przede wszystkim duże miasta – zaczną dysponować zasobami koniecznymi dla rozwoju, wzrośnie konkurencja o inwestorów i kapitał ludzki. Dla takiego scenariusza – sprawowania oddolnej kontroli niezbędny jest rozwój samorządu terytorialnego oraz uczciwe wybory – z czym są poważne problemy. Decentralizacja wiąże się z ogromnymi kosztami: ekonomicznymi (nasili się polaryzacja regionów) oraz politycznymi (w regionach i jednostkach municypalnych o kulturze paternalistycznej umocnią się lokalne reżimy polityczne i klientyzm). Jednak dla dużych miast i niektórych regionów będzie to szansa na modernizację i wzrost konkurencji politycznej oraz rozwój samorządności lokalnej. W takiej sytuacji Rosja stanie się bardziej „mozaikowa”, aby znaleźć wyjście z trudnego kryzysu transformacyjnego. Droga jest długa i trudna, obciążona dużym ryzykiem, a jej rezultat nie jest oczywisty.

Natalia Zubarewicz (ur. 1954) geografka, ekonomistka, profesor Uniwersytetu Moskiewskiego, dyrektor Programu Regionalnego w Niezależnym Instytucie Polityki Społecznej. Specjalizuje się w sytuacji społeczno-ekonomicznej Rosji i jej regionów, w tym m.in. w geografii społecznej i politycznej Federacji Rosyjskiej. Stale współpracuje z ministerstwami gospodarki oraz pracy, ONZ (jako ekspertka programu rozwoju), Bankiem Światowym. Znana jako autorka koncepcji „czterech Rosji”. Opublikowała m.in. *Rosyjskie regiony: nierówności, kryzys, modernizacja* (2010).